

Türk Tarihindeki Mitoloji, Masal ve Hikâyelerin Cumhuriyet Döneminde Derlenmesi ve Günümüzde Yaşatılması Üzerine Bir Değerlendirme

An Evaluation on the Compilation and Preservation of Mythology, Folktales, and Stories in Turkish History during the Republican Era and Their Continuation in the Present Day

Hasan IŞIK*

Öz

Çalışmada Türk kültürüne ait mitoloji, masal ve hikâye gibi sözlü kültür unsurlarının günlük hayatta var olma durumları, Batı kültüründeki benzer içeriklerin günümüzdeki durumları, geçirdikleri tarihsel süreç ile karşılaştırılarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Batı kültüründeki benzer unsurların özellikle kitle iletişim araçları ile yeniden uyarlamalarının yapılması ve bu figürlerin dünya ölçeğinde bir kültürel etki alanı olarak kullanılması üzerine de tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Ayrıca günümüzde varlığını sürdüren Türk kültürüne ait bu unsurların günlük hayatta ne şekilde yer ettiği de Keloğlan masalı ve Dede Korkut Hikâyeleri örneğinden hareketle değerlendirilmiştir. İncelenen örnekler üzerinden hareketle ele alınan konunun sadece günümüzde yaşatılması değil, ayrıca güncellemelerinin ne şekilde olması gerektiği ve bunun önemi de vurgulanmıştır. Yapılan çalışma sonucunda her ne kadar konuyla ilgili Cumhuriyetin ilk yıllarında, Batı'da 17 ve 19. yüzyıllar arasında olduğu gibi bir derleme çalışması olmuşsa da, bu sürecin kısa bir süre sonra tamama erdiği ve özellikle günümüz neslinin tam olarak dünyalarında yer almadığı sonucuna varılmıştır. Günümüze kadar bu değerlerin ulaşması açısından özellikle çocuklar için tam olarak güncellenmediği düşünülen Dede Korkut Hikâyeleri ve yeterli düzeyde güncellemelerinin yapıldığı düşünülen Keloğlan masalları üzerinden bazı sonuçlar çıkarılmaya çalışılmıştır. Konuyla ilgili kitle iletişim araçlarının hem Türkiye hem de Türk Dünyası açısından yeri ve önemi de vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Hikâye, Mitoloji, Masal, Derleme.

Abstract

The study evaluates the current presence of elements from Turkish oral culture, such as mythology, tales, and stories, by comparing them with the contemporary state and historical evolution of similar content in Western culture. The aim is also to determine whether analogous content in Western culture is adapted and utilized as a sphere of cultural influence by mass media worldwide. The study further assesses how these existing Turkish cultural elements are applied in daily life, drawing examples from Keloğlan tales and Dede Korkut stories. Through

Makale Geliş Tarihi: 20.04.2022. Makale Kabul Tarihi: 20.11.2023.

Araştırma Makalesi / Künye: IŞIK, Hasan, "Türk Tarihindeki Mitoloji, Masal ve Hikâyelerin Cumhuriyet Döneminde Derlenmesi ve Günümüzde Yaşatılması Üzerine Bir Değerlendirme", Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD), Sayı: 33, Cilt: 17, Aralık 2023, s.229-249.

* Doç., Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Tarih Bölümü, E-mail: hisik@aybu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3033-4867.

Gaz

Akademik
Bakış

229

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

the analysis of these examples, the study emphasizes the significance of the discussed issue and highlights not only the necessity of preserving it but also adapting it.

According to the conducted research, despite initial efforts to collect and preserve these cultural elements during the early years of the Republic period, similar to the initiatives in the Western world between the 17th and 19th centuries, it is concluded that the process was short-lived and failed to secure a lasting place in the contemporary world. The study attempts to draw some inferences considering the relevance of these cultural values in the present time, utilizing sufficiently updated Keloğlan tales and insufficiently updated Dede Korkut stories. It underscores the role and importance of mass media in the context of Turkey and the Turkic World concerning this issue.

Key Words: Turkish, Story, Mythology, Fairy Tale, Compilation

Giriş

Bin Bir Gece Masalları, geçmişin öykülerini sonrakilere ders oluştursun diye saklayanlara övgüler düzerek başlar. Eskilerin yaşam öykülerini anlatan bu masallar, zamanımızda yaşayanlara örnek oluştursun, böylece bir kimse kendinden başkasının başına gelenleri öğrenerek, geçmişteki insanların serüvenlerini ve söylediklerini dikkatle göz önünde tutup kendini ıslah etsin şeklinde de son bulmaktadır.¹ Bin Bir Gece Masallarında dile getirilen bu hususlar Türk kültürüne ait birçok mitoloji, masal ve hikâye için de kabul edilebilir. Burada dikkat çeken nokta “geçmişin öykülerini sonrakilere ders oluştursun diye saklayanlara övgüler düzerek” ifadesidir. Bu aşamada, ders alması ve kendilerini ıslah etmeleri beklenenler yani sonraki nesiller için “Türk tarihinde oluşan ve Türk kültürünün temel kodlarına sahip olan mitoloji, masal ve hikâyeler bugüne kadar kalması için saklanabildiler mi?” ve “Bugüne kadar ulaştırılmış olanlar vasıtasıyla da bu kültürel birikim yeni nesillere uygun şekilde aktarılabilir mi?” soruları gündeme gelmektedir.

Barry Sanders, benliğin oluşum sebebi olarak gördüğü okuryazarlık için “İnsan okuryazarlığın ürünüdür.” demiş ve bugünün gençliğinin bu hasletten uzaklaştığını belirtmiştir. Oysa bugünkü anlamıyla benlik, Batı’nın düşünce tarihinde oldukça geç bir dönemde ortaya çıkmıştır. Okuryazarlığa geçen her insan ya da topluluk, öncelikle sözlü dünyanın içinde bir okuma-yazma temeli oluşturur. Sözellik okuryazarlığı destekler, onu şekillendirmek için gerekli itici gücü sağlar.² Sanders’in ifadelerinden hareketle benlik sahibi, okuryazar bir toplumun inşasında sözel anlatının önemli bir yeri olduğu görülmekte, bu açıdan da sözlü kültürün devamının sağlanması gerekmektedir. Efsane, mit gibi sözlü kültür unsurları kendisini üreten toplumun bir millet olarak benlik bilincine ulaşması noktasında bir aracı görevi üstlenmektedirler.³ Burada Batı kültüründe özellikle 17 ve 18. yüzyıllarda

1 Hüseyin Köksal, “İlk Çağ’da Vatandaşlık Eğitimi Olarak Tarih Öğretimi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 15, Sayı: 1, Mart 2007, s. 271.

2 Barry Sanders, *Öküzün A’sı*, Ayrıntı yayınları, 2010 İstanbul, s. 10.

3 Onur Alp Kayabaşı, *Destan ve Hükümdar: Türk Destanlarında Devlet ve Yönetim*, Kömen yayınları, Konya 2016, s. 7.

sözlü kültür birikimlerinin yazıya aktarılmasında görülen girişimler de bu çerçevede ele alınabilir. Hem okuryazarlığın artırılması hem de bu yolla bir Avrupalı insan belleğinin inşası için bu araca başvurulması gerekli görülmüş olabilir. Ayrıca Sanders'in sözel kültürün eksikliği ile ilgili "Artık ülkemizdeki (ABD) çocukların gittikçe azalan bir bölümü sözelliği yaşayabiliyor ve bu da yaşamları için son derece korkunç sonuçlara yol açıyor. Öğrenciler kendi yaşamlarında gerçek sözelliği yaşamıyorlarsa sınıf ortamında da ezber yapabilmesi mümkün değildir. Çocuk önce atalarının sözlü kültürü içine girmezse, sözlü olarak tanıdığı dili görsel bir eyleme dönüştürmesi için gerekli o yapay adımı atması nasıl başarabilir?"⁴ şeklinde düşüncelerini belirtmesinin altında masal, hikâye ve mitoloji gibi sözlü kültürün çocuklara aktarılmasının önemini vurgulamak yatmaktadır. Bu nedenle Türk toplumunun yıllar içerisinde oluşturduğu bu sözel birikimin güncellenerek gerek yazılı gerek anlatı şeklinde gerekse kitle iletişim yolu ile yeni nesillere aktarılması önemli görülmektedir.

Avrupa'da ve Türkiye'de Konuyla İlgili Gelişmeler

Avrupa'da halk arasında sözlü olarak yer alan birçok masal, hikaye ve mitolojinin uzunca bir yıl derlendiği ve günümüzde de yaşatılmaya devam ettiği görülmektedir. Örneğin ilk Alman mitoloji kitabı, Elias Schedius (1615-1641) tarafından yazılmış ve ölümünden sonra 1648 yılında Amsterdam'da yayınlanmıştır.⁵ Fransızlarda ülkenin her köşesinden yaklaşık on bin masal kaydetmiştir.⁶ 19. yüzyılda ise Grimm Kardeşler de köy köy dolaşp, Alman masallarını, derleyip yayınlamışlardır. Grimm Kardeşler bunu yaparken temel amaçları hiç şüphesiz "Alman milletinin kültürünü ve kökenini halkın mit ve masallarında aramışlardır."⁷ ifadesinde de belirtildiği gibi Alman milletinin kültürünün derinliklerine ulaşmaktır. Hiç şüphesiz bu tür çalışmaların yapılmasında özellikle halk masallarının sadece elitlerin değil, 18. yüzyıl Fransa'sında olduğu gibi yaygınlaşan birçok diyalekten ötürü köylülerin arasında da kök salmış olduğunun düşünülmesidir.⁸ 17 ve 18. yüzyıllarda toplanarak yazıya geçirilen Alman, Fransız ve İngiliz masallarına bakıldığında kendi toplumlarının içinde bulunduğu sosyal-ekonomik durumu, kendi espri anlayışlarını, dini inançlarının figürlerini yansıttığı görülmektedir. Batı kültürüne ait birçok halk anlatısının eski versiyonlarında o dönemde insanların içinde buldukları durum, köy hayatının zorlukları rahat bir şekilde görülebilmektedir. Bu anlatıların sonraki güncellemelerinde de bu kültürel kodların izlerini barındırmaya devam ettikleri söylenebilir.

Özellikle de Fransız İhtilali'nden sonra yayılan milliyetçilik akımına

4 Sanders, a.g.e., s. 43.

5 Cemile Akyıldız Ercan, "Germen Mitolojisinde Yaratılış", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, Mayıs 2014, s.123.

6 Robert Darnton, *Büyük Kedi Katliamı*, Koç Üniversitesi yayınları, İstanbul 2015, s. 28

7 Öçal Oğuz, "Türkiye'de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tipleştirme Öyküsü", *Millî Folklor*, Sayı: 8, Kış 2010, s. 36.

8 Darnton, , a.g.e., s. 12.

görsel

Akademik
Bakış

231

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

bir destek mahiyetinde sözlü kültürün araç olarak kullanıldığı görülmektedir. Konuyla ilgili Darnton'un "Köylü meddahların anlattıkları, Fransız imgesini oluşturan semboller, ifadeler ve üsluplar dağarcığından besleniyordu. Coğrafi bölge ve sosyal statü farklılıklarına rağmen, masallar Fransızlara özgü özellikleri, değerleri, tutumları ve dünya kurgusunu iletiyorlardı. Zaman içinde mesaj, halk masallarının ve köylülüğün sınırları ötesine yayıldı. Genelde, en popüler düzeyde olduğu kadar en sofistike düzeyde de Fransız kültürünün başat teması oldu."⁹ ifadeleri bu tespiti ortaya koyar mahiyettedir. Almanya örneğinde de olduğu gibi her ne kadar amaçları kendi kültürlerine ait değerleri ortaya çıkararak Alman ulusçuluğuna katkı sağlamak olsa da bugün bu masallar hem varlığını sürdürmekte hem dünyanın birçok yerinde bilinmektedir. Modernleşme ile beraber batı toplumları kendi kültürlerine ait bu masalarda ve efsanelerde değişiklikler yapmışlar böylece güne uyarlayarak kendi kültürel aktarımlarını amaçlamışlardır. Günümüz dünyasına bakıldığında ise yine bu anlatı hazinesinin çeşitli kitle iletişim araçları ile devamlılığının sağlandığı görülmektedir. Günümüzde de bu masalları konu alan birçok sinema, çizgi, animasyon filmler yapılmakta ve böylece sözlü kültürün bu öğelerinin sürekli güncelliği de korunmaktadır.

Türkler, yayıldıkları coğrafyaya ve sahip oldukları kültürel birikime bağlı olarak mitoloji, destan, masal ve hikâye hazinesi en geniş olan milletlerden birisidir. Ancak günümüz dünyasında gelişen teknolojinin de etkisi ile tek tipleşme ile karşı karşıya kalınmakta ve kültürel emperyalizmin etkisi ile de Türk mit, masal ve hikâyeleri varlığını, güncelliğini kaybetmektedir. "Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde ve ilk yıllarında sözlü kültüre ve mitolojiye ilgi artmıştır. Bir yandan mitolog ve tarihçiler tarafından Türkistan'da Türk mitolojisinin izleri sürülmüş, öte yandan folklorcular tarafından Anadolu'da halk masalları toplanmıştır."¹⁰ Cumhuriyetin ilk yıllarında konuyla ilgili ilk dikkat çeken isimlerden birisi de Ziya Gökalp'tir. "Gökalp'in "şifahi anane" adını verdiği sözlü geleneğin, yani halk edebiyatı ürünlerinin derlenmesi ve yayımlanması konusunda, Avrupa'da epey mesafe kat etmiş olan folklor ve halk edebiyatı çalışmalarından, özellikle de Alman Grimm Kardeşlerin görüş ve uygulamalarından etkilendiği açıktır."¹¹ Her ne kadar Avrupa'dan çok sonra da olsa benzer şekilde Ziya Gökalp de aynen Grimm Kardeşler gibi masalları, destanları, efsaneleri derleyip bazı küçük güncellemeler ile beraber yayımlamıştır. Bu çalışmalardan Kızıl Elma¹², Yeni Hayat¹³,

9 Darnton, , a.g.e., s. 74, 76.

10 Oğuz, (2010), a.g.m., s. 36.

11 Ziya Gökalp, "Sunuş", *Altın Işık*, (Haz. Ali Duymaz), Ötüken yayınları, İstanbul 2016, s. 11.

12 Bu eser, 1914 yılında "Kızıl Elma" adıyla yayımlanmış Ziya Gökalp'in bir şiir kitabıdır. Gökalp, büyük bir çoğunluğunu "Genç Kalemler", "Türk Yurdu", "Halka Doğru", "Çocuk Dünyası", "Türk Sözü" gibi dergilerde ve "Tanin" gazetesinde yayımladığı şiirlerini "Kızıl Elma" adı altında bir araya getirmiştir. Bknz. Ziya Gökalp, *Kızıl Elma*, (Haz. Halil İbrahim Şahin), Ötüken yayınları, İstanbul 2016.

13 Gökalp'in bu kitabı da farklı tarihlerde Tanin Gazetesi, İslâm Mecmuası, Talebe Dergisi,

Altın Işık¹⁴, Ala Geyik¹⁵ konuyla ilgili Ziya Gökalp'in dikkat çeken eserleridir.

Ziya Gökalp tarafından Küçük Mecmua'da yayınlanan derlemeler ve daha sonra bunların büyük bir bölümünün yer aldığı *Altın Işık kitabı* en dikkat çeken konuyla ilgili derleme eserdir. Altın Işık kitabında Türk kültürüne ait çeşitli masallar, menkıbeler ve tarihî hikâyelere yer verilmiştir. Fakat Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk mitoloji, masal ve hikâye çalışmalarına yönelik başlayan ve önem kazanan bu ilgi 1930'lardan sonra önemi kaybetmeye başlamıştır. "*Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin mitolojik eksenini 1930'lu yıllarda Türkistan'dan Anadolu'ya kaymış, Atatürk'ün ölümüne kadar Sümer ve Eti görüşü öne çıkarken, Atatürk'ten sonra Roma ve Yunan kültürü ve mitolojisi egemenlik kazanmıştır.*"¹⁶ Burada dikkat çeken nokta aslında Grimm Kardeşlerin yaptığı gibi Cumhuriyet'in kuruluş sürecinde ve ilk yıllarında da sözlü kültüre ve mitolojiye ilginin artmış olmasıdır.

Yine bu konulardaki çalışmaları ile 1940'ların Cumhuriyetinde dikkat çeken iki isim; Fuad Köprülü'nün de öğrencileri olan Hüseyin Nihal Atsız ve Pertev Naili Boratav'dır. Her ikisinin çalışmaları da İkinci Dünya Savaşı sonrası siyasi ortamın Türkiye'ye etkileri ile oluşan zamanın şartları nedeniyle devam etmemiştir. Daha sonraki dönemde ise ilk baskısı 1989'da yapılan Bahaeddin Ögel'in iki ciltlik Türk Mitolojisi¹⁷ adlı eserinde ele alınan içerik bu konudaki gelişmelere önemli katkılar sunmuştur. Ögel'in bu eserinde kendi çabası ile içeriklere yönelik karakalem resim yaparak Oğuzname gibi eserlerdeki çoğu figürü göz önüne alarak birçok çizim yapması dikkat çekici

Yeni Mecmua ve Harp Mecmuası'nda yayımlanan şiirlerinden ve otuz iki manzumesinden oluşmaktadır. Bknz. Ziya Gökalp, *Yeni Hayat*, (Haz. Salim Çonoğlu), Ötüken yayınları, İstanbul 2015.

14 Ziya Gökalp, *Altın Işık*, (Haz. Ali Duymaz), Ötüken yayınları, İstanbul 2016. Bu kitap 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Neşriyatı Çocuklar Kütüphanesi yayınlarının 1. kitabı olarak İstanbul'da Matbaa-i Amire'de eski harfli olarak basılmıştır. Ziya Gökalp'in kitabına isim olarak verdiği Altın Işık, Türk mit ve efsanelerinde gökten inen ışık motifidir. Altın Işık, etnolog ve sosyologların *mana*, eski Türklerin ise *kut* dedikleri kutsiyetin tecelli ediş şekillerinden biridir. Eski Türkler, *kutu* gökten inen bir nur sütunu, bir altın ışık suretinde tasavvur etmişler, bu altın ışık hangi insana, hangi hayvana, hangi şeye temas ederse onu mukaddes kılacağına inanmışlardır: Kutlu dağ, kutlu geyik, kutlu kent gibi. Gökalp, Türk mitolojisinin temel motiflerinden birini "Altın Işık" şeklide kavramlaştırarak kitabına ad olarak koymuştur. Bknz. Ziya Gökalp, "*Sunuş*", *Altın Işık*, (Haz. Ali Duymaz), Ötüken yayınları, İstanbul 2016, s. 16.

15 Ziya Gökalp, *Ala Geyik*, Ötüken yayınları, İstanbul 2022. Bu kitap Gökalp'in çocuklar için millî motiflere yer vererek yazdığı içinde sekiz masalın yer aldığı masal kitaplarından birisidir.

16 Oğuz, (2010), a.g.m., s. 42.

17 Kitabın birinci cildinde yer alan konular: Büyük Hun Devleti ve Türk Mitolojisi, Türklerin Kurttan Türeyişi, Ergenekon Efsanesi, Uygurların Türeyiş Efsanesi, Oğuz Destanı, Türkmenlerin Şeceresi, Oğuz Destanı Hakkında Bazı Notlar, Han-Name, Yaratılış Destanı, Manas Destanı, Türkler ve Moğol Mitolojisi, Türk Mitolojisinde Geyik, Türk Mitolojisinde Kartal başlıkları. İkinci ciltte yer alan bazı konular: Alp Er Tonga Efsanesi, Tepegöz Hakkında, Deli Dumrul Hakkında, Türk Mitolojisinde "Keloğlan", Türklerde Hızır Anlayışı, Geyik ve Türkler, Kurt ve Türkler, Doğan ve Kartal, Don Değiştirme, Gök ve Türkler, Göğün Direği, Kutup Yıldızı, Güneş, Ay, Yıldızlar, Samanyolu, Serap ve Türkler, Ebe Kuşağı gibi. Daha detaylı bilgi için Bknz. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, (C. 1-2), Türk Tarih Kurumu basımevi, Ankara, 1989.

Görüş

Akademik
Bakış

233

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

bulunmuştur. Bu çaba, Ögel'in konunun güncellenmesi, insanların zihninde daha iyi yer etmesi yani masal, hikâye ve mitolojilerde anlatılanların zihinlerde daha iyi canlandırılması gerekliliğine olan inancı olarak da değerlendirilebilir. Bugün Ögel'in eserinde ortaya koyduğu Türk tarihi için önemli olan Manas, Oğuz Kağan, Uygurların Türeyiş, Altay topluluğunun Yaratılış gibi destanları yeni nesil tarafından ne kadar bilinmektedir? Her ne kadar Cumhuriyet döneminde dile getirilen örnek girişimler olsa da bu konuda Batı ile karşılaştırma yapıldığında farkın oldukça fazla olduğu görülmektedir. Özellikle bugün günlük hayatın içinde, çocukların dünyasında çalışmada ele alınan kültürel zenginliklerin ne şekilde yer alıp almaması açısından yapılacak bir karşılaştırma dahi Türk tarihi sürecinin bu konuda yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Görüldüğü üzere Ziya Gökalp'ten sonra da Türk hikâye ve masal kültürü ile ilgili Hüseyin Nihal Atsız, Pertev Naili Boratav, Dede Korkut Hikâyeleri gibi eserler üzerinde ise Kilisli Rıfat Bilge, Orhan Saik Gökyay gibi kişilerin bazı girişimleri olmuştur. Fakat Türkiye'de özellikle 1940'lı yıllarda oluşan ortamın, mitoloji ve folklor çalışmalarını olumsuz yönde etkilemesi sonucunda bu çalışmalar değersizleşmiştir. Yaşanan süreç içerisinde de Türk kökenli mitolojinin yerine Yunan Mitolojisi geçmiş, Anadolu masallarının yarattığı boşluğu da Grimm Masalları doldurmuştur.

Türk uluslaşma hareketi Grimmlerin yarattığı mitoloji ve masal çizgisinde başlamasına rağmen bu yolda devam etmemiştir.¹⁸ Aslında Atatürk'ün ölümünü takip eden yıllardaki gelişmeler ile Atatürk'ün desteklediği yaklaşımdan ziyade yerini Roma-Grek Kuramı almıştır. Bu yaklaşım, Anadolu'nun kadim ve köklü uygarlığı olarak Roma ve Yunan uygarlığını görmüş ve Türk çağdaşlaşmasının bu uygarlığı içselleştirmesi, sahiplenmesi ve sürdürmesi ile mümkün olabileceğini savunulmuştur. Sonradan izlenebilir sonuçları açısından bu sürecin Zeus ve Olimpos eksenli Yunan Mitolojisi ile Ülgen ve Altay eksenli Türkistan Mitolojisinin savaşı olarak da okunması mümkündür. Fakat Atatürk'ten sonraki gelişmeler ile Roma ve Yunan kültürü ve mitolojisi egemenlik kazanmıştır.¹⁹

Türk Tarihine Ait Mitoloji, Masal ve Hikâyelerin Günümüze Taşınmasının Önemi

Mitoloji, masal ve hikâyeler birer tarihsel belge olarak da değerlendirilebilir. Onlar yüzyıllar boyunca gelişmiş ve farklı kültürlerde farklı kılıklara girmişlerdir. İnsanın içsel varlığının değişmeyen işleyişini ifade etmekten çok, bizzatli zihniyetlerin değiştiğini de düşündürürler.²⁰ "Öyküler sözlü kültürlerin can damarı, masalcı ise kabile ya da topluluğun yüreğidir. Öyküler insanlara kim olduklarını bir kez daha anlatır, inandıkları şeyleri hatırlatır; bu öyküler topluluk üyelerini birbirine bağlar. Masalcı, öykülerinin ağında her şeyi

18 Oğuz (2010), a.g.m., s. 40.

19 Oğuz (2010), a.g.m., s. 41-42.

20 Darnton, a.g.e., s. 26.

yakalar –tarih, gerçek, kahramanlık, din, felsefe, ahlak, sevgi.”²¹ Masallar, hikâyeler ve peri masalları gibi sözel anlatı geleneğinin vazgeçilmez türleri hem çocuklar için önemlidir hem de popüler kültür içine yerleşip yayılması açısından da dikkate değerdir.²² Bir zamanlar Grimm Kardeşlerin hikâyeleri derleyip günün şartlarına göre uyarladıkları gibi Batı’da modern çağda da benzer amaçlar için bu hikâyeler modernize edilmekte ve yeniden uyarlamaları yapılmaktadır.

Avrupa’da folklor çalışmalarının doğuşu ile ümmet veya imparatorluk organizasyonları içindeki toplumların millet olma bilincini yükseltmeye başlamaları arasında doğrudan ilişki görülmektedir.²³ Şüphesiz Batı kültürünün kendi kodlarını taşıyan mitlerindeki, masallarındaki kodları güncel tutmasında bu durumun devamlılığının sağlanmasının istenmesinin de etkisi vardır. Aslında genel olarak bakıldığında masal ve hikâyeler derlenip toplanırken her toplum kendi kültür dairesi çerçevesinde bunlara şekiller vermektedir. “*Masallar, edebî ve estetik değerinden ziyade çocuklarda millî şuurun uyandırılması başta olmak üzere eğitim işlevi ağır basan metinlerdir. Gökalp’a göre masallar, çocukların eğitimi açısından son derece önemli metinlerdir.*”²⁴ Özellikle Grimm Kardeşler gibi hikâyeye, masal ve mitolojileri derleyen Bahaeddin Ögel’in “*Mitoloji bir milletin fikir ve düşünce tarihidir.*”²⁵ şeklindeki ifadesi konunun özünü ortaya koymaktadır. Ayrıca bir toplumsal yapının, geleneğin ya da davranışların nasıl ortaya çıktığına ilişkin ipuçlarını o toplumun mitolojik öğelerinde bulmak mümkündür. Mitoloji bir toplumun en eski zamanlardan itibaren şekillenen kültürel kodlarıdır.²⁶

Çalışmada ele alınan konunun tarihçiler açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır. Darnton “*Büyük Kedi Katliamı*” başlıklı kitabında şunları dile getirmiştir: “*Kitlelerin dünya görüşüne nüfuz etmenin ve toplumun en alt tabakalarındaki insanların değer ve tutumlarını incelemenin bir yolu bulunabilseydi, tarihe tamamen yeni bir boyut kazandırılabilirdi. Ama bu tür bir araştırmanın yaratacağı sorunlar aşılabilir gibi görünüyordu. 19. yüzyıl öncesinde Avrupalıların çoğu okuryazar değildi. Bir tarihçi hiç yazılı kayıt bırakmamış insanların zihinsel aktivitelerinin izlerini nasıl sürebilirdi ki?*”²⁷ Bu sorunun cevaplarından birisinin de sözlü kültürle toplum içerisinde yaşatıla gelen mitolojik unsurlar, masallar ve hikâyeler ile elde edilebileceği olabilir. Aslında Darnton’un ifade ettiği buradaki sorunun cevabını yine kendisi şu şekilde ifade etmiştir: “*19. yüzyıl sonları ve 20. yüz-*

21 Sanders, a.g.e., s. 14-15.

22 Kinem Tokdemir, “Uyuyan Güzel Masalından Malefiz Filmine Ötekileştirmenin Yeniden Üretimi: Cadı Prototipinin Ters Yüz Edilmesi mi?”, *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, 2020, s. 112.

23 Oğuz (2010), a.g.m., s. 37.

24 Gökalp, “Sunuş”, a.g.e., s. 14.

25 Ögel, a.g.m. s. 9.

26 Mustafa Gökçe, “*Türk Devlet Geleneğinin Mitolojik Kökenleri*”, *Türk Tarihine Dair Yazılar*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, s.233.

27 Darnton, a.g.e., s. 11.

görsel

Akademik
Bakış

235

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

yl başlarında toplanan büyük masal koleksiyonları, hiçbir iz bırakmadan geçmişte yitip gitmiş okuma yazma bilmeyen kitlelerle temas kurmak için nadir bulunabilecek bir fırsat sağlar.”²⁸ Bu bakış açısından hareketle ilk Türklerin mitoloji, masal ve hikâyelerinin incelenmesi ile de sahip oldukları dünya görüşü, değerleri ve tutumlarının izlerine ulaşılabileceği düşünülmektedir. Türk kültürünün en önemli taşıyıcılarından biri olan destanlar ve diğer sözlü kültür öğeleri Türklerin fikri hayatlarıyla ilgili konuları ve o milletin hayata bakış açılarını içerisinde bulundurmaktadır.²⁹ Aynı şekilde bir toplumun devlet geleneğinin temellerini, devlet ve hâkimiyet anlayışlarına ilişkin ilk örneklerini mitolojik çağ olarak adlandırılan sözlü kültür dönemine ilişkin eserlerde bulmak mümkündür.³⁰ Özellikle bu kaynaklar, okuryazarlık oranının yok denecek kadar az olduğu dönemler için önemli birer hazine olarak değerlendirilebilir. “Sözelliğin anlayış çerçevesine girmeye çalışmak çok önemli, çünkü az çok herkesin geçtiği ve sonra da unuttuğu bu dönem, okuryazarlığın temelini oluşturur. Okuryazarlık, sözellikle ilişkisi keşfedilmeden tam olarak anlaşılabilir.”³¹

Özellikle 1960’lı yıllarda Latin Amerika’da önem kazanan fantastik edebiyat, gerçeküstüçülük ve büyülu gerçekçilik gibi akımlar sayesinde dünyada başta şiir, sinema ve roman olmak üzere birçok sanat dalında mitoloji ve efsanelerin geri dönüşü yaşanmıştır. Bilinen mitler ve efsaneler onlarca, yüzlerce kere sanat eserlerine kaynaklık ederken, hiç işlenmemiş Türk mit ve efsanelerinin Türk sanatçılar tarafından dahi kullanılmaması önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Çocuklar için çekilen Türk dizilerinin fantastik kahramanlarının tamamının Olimposlu olmaları, bir tek kahramanın bile Türk mitolojisi veya efsanesi kökenli olmaması dikkate alındığında, mitoloji alanındaki bu eksiklik veya kültür kaynaklarının bilinmemesinin olumsuz sonuçları olacaktır.³² Bu açıdan Türk Dünyası yapımcılarının milli kültür anlayışı ile Türk kültürünün ilgili ürünlerinin bugüne taşınması, günümüz şartlarına göre bu değerleri yeniden imajlaması ve medya aracılığı ile bu ürünlerin çocukların ilgisine sunulması gerektiği belirtilebilir.

Mitoloji, Masal ve Hikâye Unsurlarının Günlük Hayatın İçinde Varoluş Durumu

Bugün, Samanyolu olarak adlandırdığımız yıldız takımının İngilizce’deki karşılığı süt yolu anlamındaki *Milk Way*’dir ve mitolojik olarak kökeni de Yunan Tanrılarından Herakles’e dayandırılmaktadır.³³ İngilizlerin günümüzde bu galaksiye *Milk Way* demeleri örneği Avrupa kültüründe Yunan mitolojisinin etkisini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Bunun gibi günümüz modern

28 Darnton, a.g.e., s. 30.

29 Kayabaşı, a.g.e., s. 5.

30 Gökçe, a.g.m., s. 233.

31 Sanders, a.g.e., s. 14.

32 Oğuz (2010), a.g.m., s. 42.

33 Robert Graves, *Yunan Mitleri, Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler*, (Çev. Uğur Akpur), Say yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2010, s. 606.

Avrupası'nda, savaşa katılan askerlerin ilk olarak sol ayakları ile yürümeye başlamalarının dahi altında Yunan Mitolojisi yer almaktadır. Mitolojik Yunan kahramanı, Iason'un giydiği tek pabuç vardır ve bunu sol ayağına giymiştir. İnanca göre, bu onun savaşçı bir kimliğe sahip olduğunu göstermektedir.³⁴ Aynı şekilde Homeros'un bahsettiği ve üzerinden bin yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen meşhur Truva Savaşları, pek çok filme konu olmuş ve etkisi günümüzde hâlâ devam etmektedir. Çanakkaleli Truvalıları yenen ve Yunanlı olan Akalar'ın mitolojik kahramanı Agamemnon ismi, 1914 yılında işgalci kuvvetlerin Çanakkale Boğazı'ndan ilk olarak geçmesini istedikleri geminin adında görülmektedir. Batı kültürünün mitolojisinde yer alan bu isimleri aradan geçen onca zamana rağmen farklı şekillerde günlük hayatlarında yaşattıkları görülmektedir. Burada "Gündelik hayata bu kadar nüfuz eden bu kültürel unsurlar gibi Türk kültürünün kodlarını barındıran Türk mitolojisi ne kadar hayatımızın içindedir?" şeklinde bir soru akıllara gelmektedir.

Hâlbuki Mustafa Kemal Paşa'nın 1922 yılında Keçiören bağlarında Afgan Büyükelçisi ile Nevruz Bayramını kutlaması, Türklerin tarihi kökleri hakkında devletin en yüksek makamının o dönem için aslında düşüncesini ortaya koymaktaydı. 1934 yılında ise İran Şahı Rıza Şah Pehlevi'nin Türkiye'ye ziyareti sırasında da Atatürk, Türk tarihinin ilk operası unvanına sahip olacak bir opera hazırlanmasını istemiş ve tamamlanması 27 gün sürecek olan bu opera metni tamamıyla İran efsaneleri ve Türk efsanelerine ayrılmıştır. İran'ın millî destanı kabul edilen Şâhnâme'de de yer alan efsaneye göre Türkistan'da yaşayan en büyük hakanın üç oğlu vardır. Bunlar; Tur, İraç ve Selm'dir. Tur, Türkleri, İraç, İran halkını Selm ise Rumları temsil etmektedir. Ancak Atatürk opera metnini yalnızca Tur ve İraç'tan oluşmasını ister. Böylece iki devlet arasındaki dostluğu kültürel tarih yoluyla, o güne taşıyarak vurgulamış olacaktır.³⁵ Fakat Atatürk'ün günlük hayatta yer verdiği Türk destanlarının yer aldığı bu yaklaşıma benzer durumlar devam etmemiş ya da unutulup gitmiştir.

Bugün Grimm Kardeşlerin derlemeleri dünya edebiyatına esin kaynağı olurken, Türkiye entelektüelinin 1940'lardaki tartışmayı aşamaması, küreselleşme ve kültürel tek-tipleşme sürecinde Türkiye'nin Olimpos anlatılarının yanına Altay ve Kafdağı mitolojisini, Pamuk Prenses ve Sinderellanın yanına ise Nardaniye Hanım ve Ahu Melek masallarını koyamaması sonucunu doğurmuştur.³⁶ Şayet Cumhuriyetin ilk yıllarında başlayan bu süreç 1940'larda sekteye uğramamış olsaydı, bunun yanında Anadolu'da bu masalların toplanıp derlenme işi ayrıca günün şartlarına göre de güncellenebilseydi belki de bugün bu araştırmada ele alınan konuya gerek bile kalmayacaktı. Günümüzde bazı devlet kurumları bu güncelleme konusunda bir dizi çalışma yürütmekte olsa da bunun yansımaları anca zaman içerisinde görülebilecektir.

34 Graves, a.g.e., s. 772.

35 M. Volkan Atuk, "İran Şahı Rıza Pehlevi' nin Türkiye Ziyareti", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt: 17, Sayı: 35, Mart 2018, s. 241.

36 Oğuz (2010), a.g.m., s. 36.

göz

Akademik
Bakış

237

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

Anadolu’da bir zamanlar kutlanan “Çiğdem Günü”³⁷ birçok Türk öğrenci tarafından bilinmez iken Batı kültürüne ait “*Cadılar Bayramı*” ile ilgili öğrenciler birçok imgeye sahiplerdir. Böyle bir geleneğin günümüzde farklı şekillerde de olsa yeniden canlandırılmasını gerçekleştirilebilirdi. Konuyla ilgili olarak Oğuz, “*Yeniden canlandırma ile Çiğdem Günü ile ilgili kutlamaların yarattığı farkındalığın kültürel mirasın hatırlanmasına ve topluluk kimliğinin güçlenmesine katkı sağlayacağı, gençlere çevre ve doğa bilinci aşılayacağı, kültürel ve sanatsal yaratıcılığa esin kaynağı olacağı öngörülebilir.*” diyerek Türk kültürünün kodlarını taşıyan bir geleneğin dahi ne tür olumlu katkılar sağlayacağını³⁸ dile getirmektedir. Batı kültürünün bir ögesi olan cadılar bayramında çocukların kapı kapı gezmesi gibi Çiğdem Günü’nde de çocuklar ucu sivri bir değneğe çamurdan bir top takıp kırlara çiğdem toplamaya gitmektedirler. Daha sonra ellerindeki çamur topa dizdikleri çiğdemler ile bu çocuklar kapı kapı dolaşarak baharın gelişini insanlara müjdemekte, kapılarını çaldıkları kişilerden hediye olarak buğday, arpa, paralar almakta ve farklı ritüeller ile bugünü kutlamaktaydılar.

Batı kültürüne ait bir cadının süpürgesine binip uçma sahnesini zihninde canlandırdığı gibi Türk kültürüne ait cadının sinirlendiğinde içi dolu bir küpe binip uçtuğu kaç öğrencinin zihninde canlanmaktadır? Kaç öğrenci Türk kültürüne ait bir deyiş olan “Sinirden küplere binmek” deyimini duyduğunda zihninde olayın tarihi arka planını canlandırabilmektedir? Bu küpe binme deyişinin çıkış noktasının arka planında Türk masallarında geçen, sinirlendiğinde küpe binip uçan ve küp içindeki yılanları kızdığı kişilere fırlatan cazı imgesi olduğu göz önüne alındığında bu sorunun cevabının “nereye de hiç” şeklinde olacağını tahmin etmek zor olmasa gerek. Kültürün günümüze taşınmaması sonucu bu deyiş örneğinde olduğu gibi söylemin tarihsel temellerini, arka planını nesiller kaybetmiş olmaktadır. Bu tespit edilen sonuçların ortaya çıkmasının temelinde hiç şüphesiz en büyük etken Batının kültüründe sahip olduğu birikimi imgelemesi, yeni imajlar ile günümüze taşınması yatmaktadır. Bu durumu “*Eski öyküler sosyal sınırlar ve yüzyıllar boyunca yayıldıkça, kahcılıkları müthiş artmıştır. Tatlarını yitirmeden değişmişlerdir. Modern kültürün ana akımlarına karıştıktan sonra bile, eski bir dünya görüşünün direngenliğine tanıklık etmişlerdir.*”³⁹ şeklinde özetlemek mümkündür. Yıllar öncesine ait Batı kültürünün masallarındaki Pamuk Prenses, Uyuyan Güzel, Kül Kedisi, Kırmızı Başlıklı Kız, Noel Baba, Zeus gibi figürlerin yeniden bir imaja bürünmesi ve dünyaya servis

37 Gerek kırsal gerekse kentsel alanda çocuklar tarafından artık unutulmuş ancak çocukluk çağlarında bu uygulamaya katılan orta ve üstü yaş grupları tarafından hatırlanan Çiğdem Günü, yapılan alan araştırmalarına ve yayımlanan makalelere göre yaklaşık 40-50 yıl önce Orta Anadolu’da yoğunluk kazanmak üzere kırsal alanda bir Nevruz pratiği olarak ergenlik çağına girmeyen çocuklar arasında yaşatılan bir gelenektir. Detaylı bilgi için Bknz.: Öcal Oğuz, “Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü”, *Millî Folklor*, Sayı: 101, Bahar 2014, s. 25-39.

38 Oğuz (2014), a.g.m., s. 25.

39 Darnton, a.g.e., s. 78.

edilmesindeki yaklaşım ve araçlar dikkate alınmalıdır.

Hâlbuki benzer şekilde Türk kültüründe yer alan; Ülgen, Erlik, Peri Kızları, Al Karısı, Dev, Tepegöz, Nardaniye Hanım, Ülker ile Aydın gibi birçok figürde varlığını ve anlamını bugün koruyabilirdi. Ama günümüz kitle iletişim araçlarında sunulan içeriğe bakıldığında Deli Dumrul yerine Kara Şövalyenin, Köroğlu yerine Robin Hood'un, Ülker ile Aydın yerine Hansel ve Gratel'in daha çok imaj olarak yer aldığı rahat bir şekilde görülebilmektedir. Anneler çocuklarını uyutmak için *Kül Kedisi*⁴⁰ masalını okurken, yüzyıllardır Anadolu'da anlatılagelen ve Kül Kedisinin Türkçe versiyonu olan Ahu Melek Masalı'nı okuma imkânına sahip değillerdir. Aynı şekilde Ziya Gökalp'in Altın Işık kitabında da yer verdiği ve içeriğinde üvey anne yüzünden ormana bırakılan çocukların ele alındığı Ülker ile Aydın'ın yerine bunun hikâye yapısına benzeyen, çizgi ve sinema filmleri yapılan Grim Kardeşlerin derlediği Hansel ve Gratel daha çok hayatımızda yer almaktadır. Çünkü Türk kültürünün kodlarını taşıyan bu masallar günümüze uyarlanmamış, taşınmamış ve yeniden kültürümüze uygun olarak bir imaja büründürülememiş ve kitle iletişim araçları ile de ilgi çekici bir şekilde sunulmamıştır.

Burada dikkat çeken bir diğer hususta Türk kültürüne ait bu ürünlerin yukarıda da dile getirildiği gibi günümüze kadar saklanmamış olmasının yanında saklananlarında günümüz çocuklarının dünyasına göre güncellenememiş olması da bir eksiklik olarak görülebilir. Örneğin Türk kültürünün bir ürünü olan ve bugüne kadar varlığını koruyan Nardaniye Hanım masalının yazılı versiyonunda masalın kahramanı kız, üvey annesinin yılan yavrularını içine attığı suyu içmekte ve gebe kalmaktadır. Daha sonra karnı şişen Nardaniye Hanım'ın üvey annesi tarafından hamile olduğu iftirası atılması üzerine babası tarafından evden uzaklaştırmaktadır. Bu ve buna benzer içerikler yüzyıllar önce Avrupa masallarında da hiç şüphesiz vardı ama bugün Batı masallarında bu yönlerin çağa uygun bir hale getirildiği ve çocukların hayal dünyalarını süslediği görülmektedir. *"Halk masallarına ilgi göstermesi beklenebilecek son kişi olan, bir saray mensubu, XIX. Louis'nin otoriter kültürel politikalarının mimarı olan, köylülere ya da arkaik kültürlerine hiç sempatisi olmayan Perrault dahi kültürel fayda için sözlü gelenekten öyküleri almış ve onları salonlara uyarlayarak sofistike bir izleyici kitlesinin zevkine uygun hale getirmiştir. 'Kırmızı Başlıklı Kız' hikâyesinde geçen çivi ve iğneli yol, büyükanne'nin kız tarafından yenmesi gibi yamyamca saçmalıkları bir kenara atmıştır. Yine de, masalın orijinal gücünün çoğunu korumuştur."*⁴¹ Bu ifadelerle bakıldığında; *"Perrault'u birçok masalda bu şekilde değişiklikler yaparak derlemeye iten sebep neydi?"* sorusu gündeme gelmektedir.

40 Orijinal adı Sinderella olan bu masalı Vanessa Joosen (a.g.e., s. 159), "Amerikan popüler kültüründe alınılan" olarak betimlemiş ve bir eleştiri dile getirmiştir.

41 Darnton, a.g.e., s. 75.

görsel

Akademik
Bakış
239
Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

Türk Tarihindeki Mitoloji, Hikâye ve Masalların Günümüzde Yaşatılmaları Açısından İki Örnek: Keloğlan Masalları ve Dede Korkut Hikâyeleri

Hem var olan masalların yeni derlemelerinin güncellenerek ortaya konulması hem de Anadolu'da kaybolmaya yüz tutan birçok masalın kayıt altına alınması önemli görülmektedir. Sadece bunların yeni derlemeleri ve kayda alınmaları ile yetinilmemeli bu kültürel zenginlikleri konu alan filmlerin çekilmesi, uygun ve ilgi çekici şekilde resmedilmiş ve giydirilmiş hikâye kitaplarının yazılması ayrıca bu eserlerde yer alan kahramanların günlük hayatta çocukların kullandığı ürünler üzerinde de yer alması gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda Ziya Gökalp'in *Altın Işık* kitabında ilk sırada yer verdiği *Keloğlan*⁴² masalı günümüz çocuklarının hayal dünyasında da yer alması açısından güzel bir örnektir. Keloğlan masal kahramanı günümüz çocukları tarafından bilinmekte ve günlük hayatlarında zihin dünyalarında yer almaktadır. Ama bunun yanında bu kitapta yer alan Kuğular, Deli Dumrul, Ülker ile Aydın, Ala Geyik, Kolsuz Hanım gibi masallar ya da masal kahramanları ne kadar günümüzde nesillerin zihinlerinde, gönül dünyalarında varlıklarını sürdürebilmektedir?

Keloğlan kahramanının günümüzde varlığını sürdürmesi açısından istisnai bir durumunun olmasından dolayı bu çalışmanın ele almaya çalıştığı, önerdiği hususa olumlu bir örnek olduğu düşünülmektedir. Özellikle 1965 yılından sonra bu masal kahramanı karakterinin farklı uyarlama ve isimler ile filme, televizyon dizisine ya da animasyon yapımları gibi çeşitli formatlara uyarlandığı görülmektedir. Hatta temeli Türk tarihinin derinliklerine kadar giden bu masalsı kahramanın birçok resimli hikâye kitaplarının ortaya konulduğu bunun yanında günümüzde çocuklar tarafından ilgiyle izlenen TRT yapımı çizgi film uyarlamalarının olduğu dikkat çekici bulunmuştur. Çünkü Orta Asya Türk Devletlerinde de bilinen, Altay mitoloji, hikâye ve masal anlatılarındaki ile benzer özellikler ile yer alan, Türk kültürünün kodlarını taşıyan bu karakter çocukların günlük hayatında yer alabilmiş, onların hayal dünyalarını süsleyerek bir varlık göstermiştir. Türk dünyasındaki anlatı ile benzerlik gösteren "*Keloğlan Masallarının çizgi filmi içeriği açısından didaktik ve kültürel özellikler taşıdığı, evrensel, kültürel, sosyal ve milli değerlere yer verildiği*"⁴³ de görülmüştür. Aynı yaklaşımın diğer Türk kültürünün kodlarını taşıyan masal, hikâye ve mitolojileri için de hem Türkiye'de hem de diğer Türk dünyasında gösterilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Bu kahramanın yanında günümüzde varlığını çeşitli resimli hikâye kitapları, bazı çizgi film denemeleri ile sürdüren dikkat çekici bir diğer hikâye ise Dede Korkut Hikâyeleridir. Her ne kadar günümüze kadar var olması için

42 Gökalp, a.g.e., s. 21.

43 Arzu Özyürek vd., "Keloğlan Masalları Çizgi Filminin Değerler Açısından İncelenmesi", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 4, Eylül 2018, s. 1.

görsel

yapılan çalışmalar övgüye mazhar olsa da bu hikâyelerin Keloğlan örneğindeki kadar nesillere tesir etmediği, çocuklar tarafından gerektiği kadar ilgi uyandırmadığı düşünülmektedir. Bu sonuçlara ulaşılmasının arkasında yatan sebeplere değinilmeden önce Dede Korkut Hikâyelerinin tarihsel süreci, eserinin değeri ve eser hakkındaki tespitlere yer vermek doğru olacaktır.

On beşinci yüzyılda derlenen Dede Korkut Hikâyelerinin, günümüzde 1815 yılına ait Dresden nüshası⁴⁴ ve 1952 yılına ait Vatikan'da olmak üzere iki nüshası yer almaktadır. Ayrıca 2019 yılında İran'ın Türkmen-Sahra bölgesindeki Gümbet-i Kavus şehrinde bulunan Türkistan/Türkmen Sahra nüshasının bulunması ile bugün bu hikâyelerin üçüncü nüshası da mevcuttur. Bu üçüncü nüshada daha önce bilinen bu iki nüsha dışında kayıp hikâyeye olarak da bilinen ve önceki nüshalarda on birinci hikâyeye olan Salur Kazan hikâyesinin devamı niteliğindeki on üçüncü hikâyeye de yer almaktadır. Dede Korkut Kitabı'nın bu üçüncü nüshasını da Metin Ekici 2019 yılında, "13. Dede Korkut Destanı: "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi 'Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!'"⁴⁵ isimli makalesi ile Türkiye'de literatüre kazandırmıştır.

Yeni bir nüshanın da bulunmasıyla, toplam on üç ayrı hikâyeden oluşan bu eserin yazarı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Dede Korkut'un, Bayat Boyu'ndan Kara Hoca'nın oğlu olduğudur. Dört ayrı hükümdara danışmanlık yaptığı da kaydedilen bilgiler arasındadır.⁴⁶ Her ne kadar bu ve benzeri bilgiler mevcutsa da Dede Korkut'un gerçek bir kişi olduğunu ya da tam aksine onun hayali bir kahraman olduğunu kesin olarak iddia etmek eldeki bilgilere göre zor görünmektedir. Bu anlamda onun kimliğinden ziyade, günümüze kalan eseri önemli bir kültür hazinesidir. Bu eser her ne kadar on beşinci yüzyılda derlenmiş olsa da ilk ortaya çıkışının onuncu yüzyıldan önce olduğu düşüncesi ağır basmaktadır. Bunun yanında eser, İslami dönemde yazılmış olsa da içerisinde fazlaca İslam öncesi Türk kültür motiflerini de barındırmaktadır.

Kitabın içeriği hikâyeye ve masallardan ziyade birer milli destan olarak da değerlendirilebilir. Dede Korkut Hikâyeleri, Türk kültürünün zenginliklerini, idarî ve sosyal hayatın renkleriyle, zihin dünyamızda canlanmasını sağlayabildiği gibi Türk insanının hakkaniyetini, misafirperverliğini, savaşçılığını, kadına, doğaya, hayvanlara ve çocuklara verilen önemi ve değerleri, sağlam bir aile yapısının önemini ve temel kurumlardan birisi olduğunu, Türk insanının yüksek insanî özelliklerini ve kabiliyetlerini bizlere aktarmaktadır. Sarıtaş'ın da ifade ettiği gibi bu eser "Taşadığı kültürel unsurlar ile

44 Bu nüshanın Türkiye'deki ilk yayınlanması 1916 yılında Kilisli Muallim Rifat tarafından yapılmıştır. Bulunmasından yaklaşık yüz yıl sonra Türkiye'de basılabilen bu eser günümüze kadar önemli bir kaynak eser olarak birçok kişi tarafından okunmuştur.

45 Metin Ekici, "13. Dede Korkut Destanı: 'Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi' Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!", *Milli Folklor*, Sayı: 122, Yaz 2019, s. 5-13.

46 Ergün Veren, "Dede Korkut'a ve Dede Korkut Kitabı'na Bakış Açısı Değiştirilmeli mi?", *Türk Yurdu*, Sayı: 379, Mart 2019, s. 55.

görsel

Akademik
Bakış

241

Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

*Türk dili ve edebiyatçıları tarafından, mitik dönemden itibaren Türk kültür ve medeniyetinin izlerini taşıması nedeniyle Türk insanının hayat felsefesini gösteren önemli bir eser olarak nitelendirilir.*⁴⁷ Aynı şekilde Çetinkaya da “Dede Korkut Hikâyeleri, daha önceki dönemlerin inanç sistemlerini, destansı anlatımın özelliklerini ve yaşam felsefesinin izlerini ortaya koyan ve dönemler üstü söylem oluşturan bir eserdir. Hikâyelerde, İslamiyet’e geçişin izleri belirgin olmakla birlikte geçmişin değerler sisteminin toplumsal yaşama ve kolektif şuuraltından bireysel yaratılara yansımış şekilleri de görülmektedir.”⁴⁸ ifadeleri ile hikâyelerin hem zaman hem de içerik olarak geniş kapsamına değinmektedir. Eser içinden çıktığı toplumun tam bir yansıtıcısıdır. Türk insanının şerefi, namusu, ahlaki özellikleri, zevkleri, merakları, inançları, hünerleri, zayıf yönleri, mantığı, dünya görüşü, değerleri, gelenekleri, töresi vd. unsurların tam kadro karşımıza çıkaran önemli bir eserdir.⁴⁹ Dede Korkut Hikâyeleri, zaman yolculuğunda her biri kahramanın başından geçen olaylar gibi görünse de köklü tarih anlayışına, gelenek, göreneklere dönemin penceresinden bakmayı sağlayan bir eserdir. Hikâyelerde bireyler, tarihî bir kahraman olmanın ötesinde canlı birer toplumsal bellek taşıyıcısı olarak yer alarak kültürel süreklilik temelini, kültürel bellek üzerinden canlı tutmaktadır.⁵⁰

Dede Korkut’ta Türk kültüründe yer alan farklı çok önemli motifler görülebilmektedir. Bu motifleri; devlet yönetimi, hakanın ve hatunun bir arada görülmesi, hakanın zenginliğini halkı ile paylaşması, anne ve baba, kadın, sosyal yapı, ant içme, ölüm-yas gelenekleri, savaş gelenekleri, kullanılan silahlar, ahiret inancı, düzenlenen toylar, ad verme geleneği, hutbe okutulması, tek eşlilik, evlilikle olan gelenekler, atalara olan saygı gibi pek çok başlık altında sıralayabiliriz. Bunun yanında Dede Korkut Hikâyelerinde anlatılan olaylara bakıldığında; kahramanlık, cesaret, gurur duymak, büyüklere saygı, namus, yardımsever olmak, kardeş sevgisi, değerlere saygı gibi vasıfların yer aldığı görülmektedir.⁵¹

Geçmişin öykülerinin övgüye mazhar olabilmelerinin nedeni, insanın, süregiden serüveninin özünü ve bizzat kendisini anlama fırsatını içlerinde barındırmalarıdır.⁵² Bir kültürel bellek aktarıcısı rolüne sahip Dede Korkut Kitabı geçmiş, bugün ve gelecek arasında köprü niteliğine sahip bir eserdir.⁵³ Bu hikâyeler sadece belirli bir dönemin değil dönemlerin ve yüzyılların ortak

47 Şenay Eray Sarıtaş, “Dede Korkut Kitabı’nda Toplumsal Cinsiyet Roller Ekseninde Kadınlık Olgusu”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, Cilt: 55, Sayı: 3, 2020, s. 1950.

48 Gülnaz Çetinkaya, “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Kültürel Belleğin Söylem Haritası Olarak Giyim-Kuşam ve Yeme-İçme Sembolleri”, *Millî Folklor*, Sayı: 107, Güz 2015, s. 83.

49 Ülkü Eliuz, “Dede Korkut Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapıları Bakımından İncelenmesi”, *Bilig Dergisi*, Sayı: 18, Yaz 2001, s. 63.

50 Çetinkaya, a.g.m., s. 96.

51 Cafer Özdemir, Dede Korkut Hikâyelerinde İdeal Türk Gençliği, Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre Kitabı, Editörler, Bekir Şişman, Muhittin Düzenli, C. 1, Sam-sun, 2014, ss. 173-182.

52 Köksal, a.g.e., s. 272.

53 Sarıtaş, a.g.m., s. 1951.

hafızasının ürünü olarak aktarılmıştır.⁵⁴ Bu açıdan da Türk kültürünün özelliklerini barındıran Dede Korkut Hikâyeleri de okuyucularının hikâyelerde anlatılan dönemi, öncesindeki süreci, birikimi ve kendilerini de anlamalarını sağlama konusunda katkı sağlayacağı belirtilebilir.

Burada Türk kültürü açısından değeri ve içeriği vurgulanan Dede Korkut Hikâyelerinin günümüzde çocukların hayal dünyasında yer alması, günlük hayatta var olması açısından bakıldığında maalesef Keloğlan kahramanı örneğindeki gibi bu hikâyelerin kahramanlarına olumlama yapmak zor görülmektedir. Bunun sebebi olarak da bu hikâyelerin günümüz çocuklarının dünyasına hitap eder şekilde güncellenmedikleri ya da güncellemelerinin Keloğlan örneğinde olduğu gibi çeşitli vasıtalarla çocuklara sunulmadığı dile getirilebilir. Bu açılardan da Dede Korkut gibi Türk kültürüne ait hikâyelerin yukarıda dile getirilen noktalarda dikkate alınması, güncellenmesine yönelik gerekli çalışmaların yapılması elzem görülmektedir. Her ne kadar Dede Korkut Hikâyeleri üzerine uzun yıllar derinlemesine tarih ve edebiyat alanları açısından incelemeler yapılmış olsa da konunun günümüze yansımaları, günümüz Türk Dünyasında farkındalığının artması gibi açılardan bu hikâyelerin fazla ele alınmadığı görülmektedir.

Mitoloji, Masal ve Hikâyelerin Günümüzde Yaşatılmasında Kitle İletişim Araçlarının Yeri

Günümüzde çocuğun yetişmesinde medya, diğer deyişle kitle iletişim araçları, artık kültürün rolünü elinden almış durumda.⁵⁵ Bu açıdan Dede Korkut Hikâyeleri gibi diğer tür kültür ürünlerinin günümüz neslinin anlam dünyalarına uygun güncellenmelerinin yapılması ve bunların kitle iletişim araçları vasıtasıyla yeni nesle ulaştırılmasının gerektiği rahatlıkla dile getirilebilir. Mitoloji, masal, hikâye gibi bu güncellemelerin özellikle sinema, çizgi film gibi ürünler ile kitle iletişim araçları vasıtasıyla sunulması önem arz etmektedir. Bu önem Dede Korkut Hikâyeleri özelinde Eliuz'un şu ifadeleri ile vurgulanabilir: "*Destanî özellik taşıyan ve kahramanlık duygusu ile donatılmış olan Dede Korkut bireyleri, millî kültür kodlarının yaşatıcı ve ayırt edici nitelikleri ile bütünleşirler. Geleneksel ve evrensel sembollerle yüklü olan eser, geçmişimizin zengin, gelişmiş ve sağlam medeniyetinin en açık belgeleridir. Verilmiş değil yaşanmış tarihe telmih yapılır. Bu eser "biz kimiz?" sorusunun cevabını veren bir nitelik kazanmıştır.*"⁵⁶ Yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü gibi her kültürün, adeta kendisiyle bütünleşmiş eserleri vardır. O kültürü yaşayan insanlar bu eserlerden kendilerine, kültürlerine ait değişik alanlarla ilgili bilgi ve örnekler bulabilirler.⁵⁷ Bu açıdan Türk kültür dünyasının da önemli eserlerinden birisi Dede Korkut Hikâyesi gibi diğer bu nitelikteki eserlerin günlük hayatımızın içinde yaşaması sağlan-

54 Çetinkaya, a.g.m., s. 83.

55 Sanders, a.g.e., s. 140.

56 Eliuz, a.g.m., s. 82-83.

57 Saim Sakaoğlu, *Dede Korkut Kitabı İncelemeler- Derlemeler-Aktarmalar*, Selçuk Üniversitesi Vakfı yayınları, Konya 1998, s. 5.

görsel

Akademik
Bakış
243
Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

miş olur. Fakat bu yaşamın sağlanmasında da kitle iletişim araçları çağın gereklerinden dolayı göz ardı edilmemelidir.

Hiç şüphesiz burada dile getirilen sonuçların oluşmasında “Amerikan Kültür Emperyalizminin ekonomik ve siyasi olmak üzere iki amacı vardır: kendi kültürel ürünleri için piyasaları ele geçirmek ve toplum bilincini şekillendirerek hegemonya oluşturmaktır”⁵⁸ ifadesinde de dile getirildiği gibi Walt Disney, Hollywood şirketleri gibi medya üzerinde etkin olan güçleri de göz önüne alınca anlaşılabilir. Sinemanın bir endüstri haline getirildiği Amerika Birleşik Devletleri’nde üretilen masal uyarlamalarında da görüldüğü üzere, benzer türde filmler salt ticari kaygılar güderken, “eril iktidar”ın mevcut konumunu onaylamakta ve varlığını bir kez daha hatırlatmaktadır. Masallar, film gibi çeşitli kanallar aracılığıyla Batının hegemonik kültürel söylemlerini yeniden üretilip, sürdürülmek için⁵⁹ bir araç olarak kullanılabilir. Özellikle Walt Disney Batı kültürüne ait masal kahramanlarını güncel hale getirerek, çocukların seveceği şekilde animasyon filmlerini çekti. Giderek büyüyen ve dev bir şirket haline gelen Walt Disney tarafından yayınlanan Pamuk Prenses gibi projeler dünya genelinde milyarlarca çocuk tarafından sevilerek izlendi. Bugün Türk dünyasının da buna benzer şirketler aracılığı ile kendi masal kahramanlarını, gerekli güncellemeler ile en azından Türk Dünyasının çocuklarının beğenisine sunmasının gerekliliği burada dile getirilebilir.

Yüzyıllar boyunca insanlar yazılı metinden okumayı içselleştirmiş ve bu şekilde okuryazarlık sürecini geliştirmiştir. Hatta geçmişten kalan sözlü kültür hazinelerini de toplayarak bunları da yazıya aktarmıştır. Metin modelini içselleştiren insanlık geçmiş yaşam öykülerini de yazılı metinden okumaya, bu şekilde de yeni nesillere aktarmaya devam etmiştir. Fakat günümüzde artık bu metin modelinin yerini ekran modeli almaya başlamıştır. Günümüz gençliği vaktinin çoğunu bilgisayar ya da telefon ekranı karşısında, İnternet dünyasında, gözlerini ise bu ekrandan yansıyan içeriğe odaklamış durumdadır. Sonuç olarak günümüzde okuryazarlığın yerini televizyon, sinema, bilgisayar oyunları, sosyal medya mecraları, İnternet dizileri almış, gençler arasında kitap okuryazarlığı da günden güne azalma eğilimi göstermiştir. Bu açılardan da sözlü kültürün önemine binaen bu kültürün ürünlerinin bu vasıtalar ile gençlere ulaştırılması da önemli görülmektedir. Çünkü sözlü kültürün gençler tarafından kazanımı benlik oluşumu açısından önemlidir. Sanders konuyla ilgili “Öğretmenler ve anne-babalar, çocukları okuryazar insanlar olarak yetiştirmeyi düşünmeye başlamadan önce onları birer sözlü kültür varlığı haline getirmeliler.”⁶⁰ şeklindeki ifadelerinde sözlü kültür aktarımının önemini vurgulamıştır. Fakat burada, çocuklar üzerinde öğretilenden, anne-babadan daha etkili olan kitle iletişim araçlarının da

58 Ömer Faruk Cantekin-Batuhan Selvi, “Dil Emperyalizmi Bağlamında Türkiye’ de İngilizce Öğretimi”, *Türk Yurdu*, Sayı: 365, Ocak 2018, s. 57.

59 Tokdemir, a.g.m., s. 125-126.

60 Sanders, a.g.e., s. 11.

sözlü kültür unsurlarının sunulmasında kullanılmasının önemi de yapılan tespite eklenebilir. Bu açıdan Türk kültürüne ait sözlü kültür hazinelerinin günümüze uygun uyarlamalarının yapılmasının yanında bu ürünlerin kitle iletişim araçlarında sunulan çizgi film gibi ürünler haline getirilmesinin önemi de göz ardı edilmemelidir. Çünkü çizgi filmler “Çocukların günlük yaşantılarının önemli bir bölümünde yer almaktadır. Çizgi filmler, gerek çizgi karakterleri gerek içeriği bakımından çocukları etkilemekte ve olumlu ya da olumsuz değerler kazandırmaktadır.”⁶¹ Bu açılardan “ekrandan öğrenen bir nesil” tanımından kaçmak günümüzde artık zor görünmektedir. Örneğin bir zamanlar Ziya Gökalp’in bir çocuk kitabı olarak bastırıldığı, Türk sinemasında da yer almış olan ve onun en bilinen manzum eserlerinden olan “Ala Geyik” günümüz çocukları tarafından ne kadar bilinmektedir? Türk mitolojisinin, Türk kültürünün en eski döneminin kült motifi olan bu geyik motifi ele alan Ziya Gökalp’in bir zamanlar çocuklar tarafından da çok sevilen ve benimsenen bu metin günümüzde ne kadar bilinmektedir? Şayet batılılar gibi güncelleyerek kitle iletişim vasıtaları ile yeni nesillere bu tür kıymetleri sunmadıkça bu soruya “büyük oranda bilinmektedir” şeklinde cevap vermek zor gibi görülmektedir.

Sonuç

Avrupa’da mitoloji, masal ve hikâyeler üzerine daha önce yapılmaya başlanan çalışmaların Cumhuriyetin ilk yıllarında ise Ziya Gökalp’in Anadolu’da Türkistan kaynaklı derleme ve güncelleme çalışmaları yapması ile başladığı görülmektedir. Fakat 1930’lardan sonra bu konuda eksen kayması yaşanarak daha çok Anadolu ilk uygarlıklarına doğru yön değişimi olduğu, 1940’lardan sonra ise siyasi gelişmeler sonucu bu yönün daha çok Roma ve Yunan kültürüne ilgi duyulmaya başlandığı görülmektedir. Bugüne kadar konuyla ilgili bazı çalışmalar yapılmış ise de günümüzde derleme ve güncelleme konusunda gelinen noktaya bakıldığında bunun yetersiz kaldığı söylenebilir. Bunun yanında Batı kültürü örneğinde olduğu gibi bu derlemelerin özellikle genç nesillerin dünyalarında yer almadığı bu sonucun ortaya çıkmasında da özellikle kitle iletişim araçlarının gerekli şekilde kullanılmamasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Türk milletinin yüz yıllardır sürdürdüğü hayat tarzı, doğal ve çok zengin bir kültür hazinesi ile günümüze kadar çeşitli kaynaklar ile taşınmıştır. Birçok kültürel değer ise zaman içerisinde tarihin bir döneminde unutulup kalmıştır. Bu değerleri içinde barındıran Türk mitolojisi, destanları, hikâyeleri ve masallarında yer alan figürlerin, kişilerin, kahramanların tanınması, bilinmesi, anlaşılması ve çağımıza aktarılacak hayatın içinde yer alması böylece Türk kültürünün kodlarının sürdürülmesi açısından önem arz etmektedir. Avrupa’nın kültürel düzeyde günümüzde ulaştığı ilerlemede hiç şüphesiz sözlü kültür hazinelerinin derlenerek ve güncellenerek bugüne kadar taşınmasının etkisinin önemli olduğu söylenebilir. Kültürel açıdan yapılan buna benzer çalışmalar Almanya örneğinde olduğu

görsel

Akademik
Bakış
245
Cilt 17
Sayı 33
Kış 2023

gibi Alman milliyetçiliğini ciddi şekilde etkilemiştir. Mesela Alman besteci Wagner, ömrü boyunca, neredeyse tamamı Alman mitolojisi olan eserler yazmıştır. Ülger konuya ilişkin; “*Konular neden mitlerden seçilir? Mit, bizi tarihe yönlendirir fakat bu tarih geçmiş değil aslında içinde yaşadığımız bir gerçekliktir. İnsanlık, doğadan kopmuş ve yarattığı kültür-uygarlık ve tarihin içinde yaşamaya başlamıştır. Zamanla, tarih dediğimiz şey mit, mit dediğimiz şey de tarihe dönüşmüştür.*”⁶² demektedir. Bu açıdan bakıldığında gerek Türkiye’de gerekse Türk Dünyasında bu konuda çok da iyi bir durumda olunduğunu söylemek zordur. Bu eksikliğin giderilmesi adına Türk kültürünün kodlarını taşıyan mitoloji, masal ve hikâyelerin yapılacak çalışmalar ile günümüze taşınmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Her ne kadar Ziya Gökalp “*derlemenin temel ilkelerinden olan masalcının ağzından çıkan her kelimenin olduğu gibi kaydedilmesi, bir kelimesinin bile değiştirilmemesi gerektiği ilkesine vurgu yapsa*”⁶³ da günümüz nesli tarafından bu ürünlere ilgi duyulması için güncellemelerin de yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Aslında Ziya Gökalp’in masalları derlerken de kendi müdahaleleri ile günün şartlarına göre çeşitli uyarlamalar yaptığı da söylenebilir. Ziya Gökalp’in “*Altın Işık*” kitabı üzerine yazılan bir değerlendirme yazısında “*Eser incelendiğinde yazarın masallar üzerinde bazı değişiklikler yapmış olabileceği kanaati doğmaktadır. Özellikle bazı masallarda anılan isimler adeta olaylar günümüzde yaşanıyor gibi bir izlenim vermektedir.*”⁶⁴ şeklindeki tespitler de bu çalışmada ulaşılan sonuçları destekler mahiyettedir. Burada geçen “*adeta olaylar günümüzde yaşanıyor gibi*” ifadesi bu çalışmada vurgulanmaya çalışılan bir sonuçtur. Türk kültürüne ait olan mitoloji, masal ve hikâyelerdeki kahramanlar Ziya Gökalp’in zamanı için olduğu gibi günümüzde de adeta yaşıyor gibi olması için bir dizi çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle bu içeriklerin konu ve anlatım bakımından çocuk pedagojisine uygun hale getirilmesi, yetişkin dil dizgesine göre anlatımından da uzaklaştırılması gerektiği çalışmada karşılaştırmalı bir şekilde ele alınan Keloğlan ve Dede Korkut kahramanları üzerinden de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan incelemelerde bugüne kadar varlığı sürmüştür olan Keloğlan Masalında yapılan güncelleme ve kitle iletişim araçlarına yönelik çalışmalar ile çocukların dünyasında bu figürün önemli oranda yer aldığı görülmüştür. Bunun yanında yine günümüze kadar varlığını sürdürmüş sözlü kültür hazinesi Dede Korkut Hikâyelerinin ise çocukların dünyasında yer alma açısından aynı hasletlere sahip olmadığı belirlenmiştir. Bu çerçevede bu tür eserlerde günümüz şartlarına göre Batı da olduğu gibi güncellemeler yapılmalı ve bu doğrultuda ürünler üretilmeli, sinema, çizgi film, resimli hikâye, masal kitapları gibi ilgi çekici ürünlerin ortaya koyulma-

görsel

62 Emir Ülger, “Richard Wagner’ de Müzik Felsefesinin Temelleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı: 49, Bahar 2014, s.212.

63 Gökalp, “Sunuş”, a.g.e., s. 12.

64 Yusuf Kummuz, “Ziya Gökalp ve Altın Işık (Kitap İncelemesi)”, *Türkiye Eğitim Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2018, s.71.

sına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Böylece bu ürünler çağa uygun bir formata getirilerek sadece Türkiye’de değil Türk dünyasında da yeni neslin hayal dünyasında yer edinmesinin sağlanması, ortak bir kültür hazinesine dönüşmesi böylece hayatın içerisinde var olması sağlanmalıdır. “Çocuklar için çekilen Türk dizilerinin fantastik kahramanlarının tamamının Olimposlu olmaları, bir tek kahramanın bile Türk mitolojisi veya efsanesi kökenli olmaması dikkate alındığında mitoloji alanındaki eksiklik veya kültür kaynaklarının bilinmemesinin yarattığı sanatsal kısırlık ve kültürel çeşitliliğe duyarsızlık kendiliğinden ortaya çıkar.”⁶⁵ Aynı şekilde Türkiye’de ve Türk dünyasında ortak bir kültürel birikimin paylaşılmasında kitle iletişim araçları etkin olarak kullanılmalıdır. Bu konuda bir üst akıl ya da Türk Devletler Teşkilatı benzeri üst kurumsal vasıtalar aracılığıyla ortak girişimlerin gerekliliği görülmektedir. Türk dünyasında senaryo yazarlarının, film yapımcılarının bu konuda ortak bir yaklaşım göstermeleri bu yönde çeşitli ürünler üretmelerinin gerektiği düşünülmektedir. Bu konuda gerek Türkiye’de gerekse Türk Cumhuriyetlerinde bireysel çapta girişimler dikkat çekmekte fakat bu durum yeterli görülmemektedir. Ortak bir plan dâhilinde yapılacak girişimlerin sonucu ortaya çıkacak eserlerin sonrasında hazırlanan çeşitli ürünler, kitle iletişim araçlarının da vasıtası ile çocukların hayal dünyasını süsleyecektir. Böylece çocukların oynadıkları oyuncakların, kullandıkları araç gereçlerin üzerinde Batı kültürü kaynaklı figürlerin yer alması yerine Türk kültürüne ait görsellerin yer aldığı görülmüştür de şaşırtıcı olmayabilir.

Kaynaklar

- ATUK, M. Volkan, “İran Şahı Rıza Pehlevi’ nin Türkiye Ziyareti”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 35, Mart 2018, s. 219-247.
- CANTEKİN, Ömer Faruk - SELVİ Batuhan, “Dil Emperyalizmi Bağlamında Türkiye’de İngilizce Öğretimi”, *Türk Yurdu*, Sayı: 365, Ocak 2018, s. 52- 63.
- ÇETİNKAYA, Gülnaz, “Dede Korkut Hikâyeleri’nde Kültürel Belleğin Söylem Haritası Olarak Giyim-Kuşam ve Yeme-İçme Sembolleri”, *Millî Folklor*, Sayı: 107, Güz 2015, s. 83-96.
- DARNTON, Robert, *Büyük Kedi Katliamı*, Koç Üniversitesi yayımları, İstanbul 2015.
- EKİCİ, Metin “13. Dede Korkut Destanı: ‘Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi’ Boyunu Beyan Eder Hanım Hey!”, *Millî Folklor*, Sayı: 122, Yaz 2019, s. 5-13.
- ELİUZ, Ülkü, “Dede Korkut Hikâyelerindeki Şahıs Kadrosunun Karakter Yapıları Bakımından İncelenmesi”, *Biliş Dergisi*, Sayı: 18, Yaz 2001, s. 63-86.
- ERCAN, Cemile Akyıldız, “Germen Mitolojisinde Yaratılış”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 18, Sayı: 1, Mayıs 2014, s.121-132.
- GÖKALP, Ziya, *Yeni Hayat* (haz. Salim Çonoğlu), Ötüken Yayınları, İstanbul 2015.
- GÖKALP, Ziya, *Altın Işık* (haz. Ali Duymaz), Ötüken Yayınları, İstanbul 2016.
- GÖKALP, Ziya, “Sunuş”, *Altın Işık* (haz. Ali Duymaz), Ötüken Yayınları, İstanbul 2016.
- GÖKALP, Ziya, *Kızılalma* (haz. Halil İbrahim Şahin), Ötüken Yayınları, İstanbul 2016.

- GÖKALP, Ziya, *Ala Geyik*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2022.
- GÖKÇE, Mustafa, "Türk Devlet Geleneğinin Mitolojik Kökenleri", *Türk Tarihine Dair Yazılar*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, ss. 233-261.
- GRAVES, Robert, *Yunan Mitleri, Tanrılar, Kahramanlar, Söylenceler*, Say Yayınları, İstanbul 2010.
- KAYABAŞI, Onur Alp, *Destan ve Hükümdar: Türk Destanlarında Devlet ve Yönetim*, Kömen Yayınları, Konya 2016.
- KÖKSAL, Hüseyin, İlk Çağ'da Vatandaşlık Eğitimi Olarak Tarih Öğretimi, Kastamonu Eğitim Dergisi, Mart 2007, C. 15, No: 1. ss. 271-278.
- KUMMUZ, Yusuf, "Ziya Gökalp ve Altın Işık", *Türkiye Eğitim Dergisi*, Cilt 3, Sayı: 2, 2018, s. 66-71.
- ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi*, C. 1-2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989.
- OĞUZ, Öcal, "Türkiye'de Mit ve Masal Çalışmaları veya Bir Olumsuzlama ve Tek-Tipleştirme Öyküsü", *Millî Folklor*, Sayı 8, Kış 2010, ss. 36-45.
- OĞUZ, Öcal, "Çağdaş Kentte Bir Yeniden Canlandırma Örneği: Çiğdem Günü", *Millî Folklor*, Sayı 101, Bahar 2014, ss. 25-39.
- ÖZDEMİR, Cafer, "Dede Korkut Hikâyelerinde İdeal Türk Gençliği", *Gençlik ve Kültürel Mirasımız Uluslararası Kongre Kitabı*, C. 1, Samsun 2014, s. 173-182.
- ÖZYÜREK, Arzu, KAYA, Baransel, YEŞİL, Zühal ve KARADAŞ, İsmail, "Keloğlan Masalları Çizgi Filminin Değerler Açısından İncelenmesi", *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 4, Eylül 2018, s. 1-11.
- SAKAOĞLU, Saim, *Dede Korkut Kitabı İncelemeler, Derlemeler, Aktarmalar*, C. 1, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları, Konya 1998.
- SANDERS, Barry, *Öküzün A'sı*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2010.
- SARITAŞ, Şenay ERAY, "Dede Korkut Kitabı'nda Toplumsal Cinsiyet Rollerini Ekseninde Kadınlık Olgusu", *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, Cilt: 55, Sayı: 3, 2020, s. 1949-1964.
- TOKDEMİR, Kinem, "Uyuyan Güzel Masalından Malefiz Filmine Ötekileştirmenin Yeniden Üretimi: Cadı Prototipinin Ters Yüz Edilmesi Mi?", *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 6, 2020, s. 111-130.
- ÜLGER, Emir, "Richard Wagner'de Müzik Felsefesinin Temelleri", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 49, Bahar 2014, s. 203-220.
- VEREN, Ergün, "Dede Korkut'a ve Dede Korkut Kitabı'na Bakış Açısı Değiştirilmeli mi?" *Türk Yurdu*, Sayı 379, Mart 2019, s. 55-59.

görsel

Extended Abstract

Elements of oral culture, such as mythology, tales, epics, and stories, hold a crucial role in the self-formation of societies and the development of national consciousness. Efforts to collect and transcribe cultural heritage, seen in the West during the 17th and 18th centuries, and similar attempts in the early years of the Republic period in Turkey, can be considered in this context. The study aims to answer the following questions:

Have mythology, tales, and stories, which embody the fundamental codes of Turkish culture, been preserved to this day?

Has the cultural heritage that has been preserved been adequately passed on to the new generation?

While newly created mythological content is being widely disseminated through various means and is becoming integrated into daily life alongside the historical mythology of the West, it is notable that even well-known Turkish mythological elements are on the verge of being forgotten. The study draws various inferences based on historical developments in light of this conclusion.

During the Republic period, Ziya Gökalp, akin to the Grimm Brothers who collected tales, epics, and legends in many villages in the 19th century, conducted studies in Anatolia and published elements of Turkish oral culture with slight updates. Despite the initial interest in studies on Turkish mythology, tales, and stories, as exemplified by Ziya Gökalp, their importance waned after the 1930s. Despite some efforts in later years, these studies remained relatively insufficient in the historical process.

In comparison with the West, it is evident that, despite some exemplary efforts, Turkey has fallen short in preserving its cultural richness through historical processes. Much like how the Grimm Brothers adapted the tales they collected, similar tales are being modernized and adapted for the same purpose in the modern era. This adaptation in Europe aims to raise national consciousness, and for this purpose, the West strives to update its cultural codes found in myths and tales. The study discusses the place and importance of mass media in addressing these issues.

It is crucial to update and transmit the oral cultural accumulation created over the years in Turkish history, both in written and narrative forms, via mass media to new generations. While the West adapts and transfers its oral cultural elements to the world of new generations, Turkey needs to do the same, considering its traditions, beliefs, and mentality. Despite having a rich cultural heritage, Turkish tales, stories, and mythological elements haven't been adapted, transmitted, or presented spectacularly by mass media in a way that aligns with our culture.

To illustrate the validity of this assertion, the study uses the example that Keloğlan tales, which continue to captivate children's imaginations today, have retained their relevance, whereas Dede Korkut stories have not. Dede Korkut stories, lacking updates to meet modern needs and insufficiently presented through various mediums, have not found a significant place in the imaginations of today's children.

görsel

Akademik
Bakış

249

Cilt 17

Sayı 33

Kış 2023